

44. Можаровський Г.С. Україна початку XVII століття // Пульсар. – 2001. – № 10.
45. Україна. Закони. Кодекси України: У 3 кн. / Відп. ред. В.Ф. Бойко. – К., 1997. – Кн. 1. Арбітражний процесуальний кодекс України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Виправно-трудова кодекс України; Водний кодекс України; Житловий кодекс Української РСР; Земельний кодекс України.

Summary

The article decides ecological consequences of hydroelectric power plants construction on the Dnipro in the 1950-s – 1970-s. The author defines the character of changes in the environment and analyses the possibility to overcome negative results. The article highlights the public and government attitude to the protection of nature.

I. B. Саламаха

ДІЯЛЬНІСТЬ РАДИ ЦЕРКОВ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ В УКРАЇНІ У 1965-1969 рр.

У 1944 р. в СРСР за ініціативою радянського керівництва було засновано Союз євангельських християн-баптистів на чолі зі Всесоюзною радою євангельських християн-баптистів. Під дахом цієї організації планувалося об'єднати всі протестантські церкви та тримати їх під державним контролем. Але, наприкінці 1950-х років у середовищі цього Союзу відбувся розкол. Протягом 1960-1965 рр. криза в середовищі євангельських християн-баптистів посилювалась. І в 1965 р. розкольників заснували свою церковну організацію під назвою Рада церков євангельських християн-баптистів. З цього часу в історії євангельських християн-баптистів СРСР починається етап боротьби між двома церквами за вплив на віруючих.

Наукове дослідження історії розвитку Ради церков євангельських християн-баптистів як окремої церковної структури та історії взаємостосунків між Радою церков євангельських християн-баптистів та Всесоюзною радою євангельських християн-баптистів проводилось з 1960-х років радянськими істориками: П.Каушанським [1], О.Клібановим, Л.Мітрохіним [2], З.Калінічевою [3], а також сучасними істориками: М.Неволініним [4], О.Сінічкіним [5].

Автор даної статті поставив за мету дослідити процес розвитку Ради церков євангельських християн-баптистів в Україні наприкінці 1960-х років і стосунків між прибічниками Ради церков євангельських християн-баптистів та Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів.

Всесоюзна рада євангельських християн-баптистів (далі ВРЄХБ), заснована в 1944 р., і до якої входили євангельські християни, баптисти, п'ятидесятники, меноніти та інші протестантські церкви, ніколи не була єдиною. В грудні 1959 р. на Пленумі ВРЄХБ були прийняті "Положення про Союз євангельських християн-баптистів у СРСР" та "Інструктивний лист старшим пресвітерам Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів", які не були сприйняті багатьма віруючими, і через це в Союзі євангельських християн-баптистів почався розкол. У результаті розколу сформувалася велика група віруючих, незадоволених цими документами і яка виступала за скликання з'їзду євангельських християн-баптистів. Ця група назвала сама себе "Ініціативна група за скликання з'їзду" на чолі з О.Прокоф'євим та Г.Крючковим.

Протягом 1960-1965 рр. криза в середовищі євангельських християн-баптистів поширювалась. Тисячі віруючих, незадоволених поведінкою ВРЄХБ, яка знаходилась під повним контролем державних та партійних органів радянської держави, переходили на бік "Ініціативної групи". Авторитет ВРЄХБ падав. Особливо це спостерігалось в Україні, де більше усього перебувало віруючих євангельських християн-баптистів (в порівнянні з іншими радянськими республіками).

Не зважаючи на всі спроби з боку ВРЄХБ об'єднатися з розкольників – цього не вдалося. На початку 1964 р. в Україні найбільша кількість прихильників "Ініціативної групи" була в Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Харківській, Київській, Хмельницькій та Черкаській областях [6, с.216-226].

У вересні 1965 р. в Москві відбулась Всесоюзна нарада служителів церков євангельських християн-баптистів, які підтримували розкольників. Від України на цій нараді були Г.Крючков, Г.Вінс (м.Київ), І.Антонович (м. Кіровоград).

На цей час авторитет Оргкомітету (так було перейменовано "Ініціативну групу" на початку 1960-х років) у багатьох помісних церквах був дуже високим, рух його прибічників зростав і був дуже активним. Г.Крючков у доповіді під назвою "Про перейменування Оргкомітету" наголосив, що Оргкомітет фактично не тільки прагне проведення з'їзду, але й керує церквами євангельських християн-баптистів. У зв'язку з цим функції Оргкомітету значно розширились. І на цій нараді було змінено структуру керуючого органу й Оргкомітет було перейменовано на Раду церков євангельських християн-баптистів (далі РЦ ЄХБ). До президії РЦ ЄХБ увійшло 9 осіб (серед яких 2 – з України: Г.Вінс та І.Антонов) [7, с.21-33].

Після цього рішення в СРСР фактично діяли дві церкви євангельських християн-баптистів: Всесоюзна рада євангельських християн-баптистів та Рада церков євангельських християн-баптистів.

За кількістю общин та віруючих євангельські християни-баптисти України посідали на цей час перше місце в СРСР. Тому не випадково керівники РЦ ЄХБ О.Прокоф'єв, Г.Крючков, Г.Вінс перш за все розгорнули свою діяльність саме в Україні.

В Україні було засновано обласні відділення РЦ ЄХБ, за 1960-1965 рр. проведено низку республіканських та обласних нарад керівників розкольників. Великий вплив РЦ ЄХБ мала в Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Харківській, Київській та Чернігівській областях.

ВРЄХБ, зі свого боку, рекомендувала старшому пресвітеру ВРЄХБ в Україні О.Андрєєву обрати з колишніх представників РЦ ЄХБ осіб на посади старших пресвітерів областей для того, щоб підривати авторитет розкольників. Також за 1963-1965 рр. в Україні було знято з державної реєстрації (за різних обставин) 48 общин та груп євангельських християн-баптистів [7, с.21-33]. Все це призвело до того, що у 1965-1966 рр. деякі віруючі відійшли від прибічників Г.Крюčkова, О.Прокоф'єва, Г.Вінса та повернулися до зареєстрованих общин.

У 1965 р. в Україні в декількох містах відбулася спроба частини віруючих з РЦ ЄХБ офіційно зареєструватися. Так в м. Одесі незареєстрована община євангельських християн-баптистів подала заяву на реєстрацію до уповноваженого ради у справах з релігійних культів при міськвиконкомі з умовою визнання їх Статуту. В м. Запоріжжі розкольники намагалися зареєструвати общину на підґрунті Біблії (а не радянських законів). У м. Києві група віруючих заявила, що хоче зареєструватися, як автономна община [7, с.21-33].

На ці та інші спроби прибічників РЦ ЄХБ в Україні зареєструватися, керівництво ВРЄХБ з м. Москви відреагувало жорсткою інструкцією: "Йти на будь-які поступки у виконанні радянського законодавства не можна... Мова може йти про реєстрацію релігійної общини як автономної, тільки за умови суворого виконання радянського законодавства" [7, с.21-33].

23 березня 1966 р. у м. Москві було проведено зустріч представників ВРЄХБ (Я.Жидков, О.Карєв, І.Моторін, О.Міцкевич, А.Карпов, В.Ковальов, М.Жидков) та представників РЦ ЄХБ (Г.Крючков, С.Дубовий, М.Кондратов, М.Батурін, М.Храпов), на якій представники двох груп намагалися знайти порозуміння. Під час бесіди обговорювались питання про "Інструктивний лист", про арешт представників РЦ ЄХБ та Статут ВРЄХБ. До спільної думки не дійшли, всі залишились на своїх позиціях [8, с.121-140].

У травні 1966 р. керівництвом ВРЄХБ було вирішено провести в жовтні того ж року свій з'їзд без запрошення розкольників.

У цей час в Україні помер старший пресвітер України О.Андрєєв. Новим старшим пресвітером було затверджено М.Мельникова (з м. Москва).

Навесні 1966 р. по всіх областях України нараховувалось 1268 общин євангельських християн-баптистів – офіційно зареєстрованих (загальна кількість – 90685 осіб). Незареєстрованих – 123 общини (4382 осіб). 5 тисяч віруючих входило до РЦ ЄХБ [9, с. 24-32].

Після того як керівництво ВРЄХБ вирішило провести з'їзд восени 1966 р., в різних містах України (м. Київ, м. Харків, м. Донецьк) було проведено міжобласні наради віруючих – прибічників РЦ ЄХБ, на яких піднімалось питання про необхідність активізації діяльності проти політики ВРЄХБ. Після цих нарад значно збільшилась кількість поїздок робітників РЦ ЄХБ (у порівнянні з 1965 р.) по містах України з агітацією переходити до їхньої церкви, що дуже занепокоювало представників офіційної церкви євангельських християн-баптистів. Найбільшу активність розкольники проявляли в Житомирській, Київській, Львівській, Ровенській, Харківській, Хмельницькій та Чернігівській областях [9, с.24-32].

Один із керівників ВРЄХБ М.Левінданто звернувся до Президії ВРЄХБ з пропозицією перейти до більш жорстких заходів стосовно розкольників [8, с.3-27].

Враховуючи пропозиції М.Левінданто, в травні-червні 1966 р. в СРСР були заарештовані керівники РЦ ЄХБ. В Україні було заарештовано Г.Вінса (м. Київ), І.Бондаренка (м. Київ) та інших активних діячів [8, с.12-13].

Наприкінці червня 1966 р. у м. Москві було проведено Всесоюзну нараду уповноважених у справах з релігійних культів, на якій було наголошено про необхідність надіслати у кожний районний та міський відділи прокуратури списки з прізвищами керівників нелегальних груп, для того щоб у подальшому знайти привід для притягнення їх до суду [8, с.81-86]. Таким чином в Україні й проводилась боротьба з прихильниками РЦ ЄХБ.

Але до м. Москви доходили листи від уповноважених у справах з релігійних культів з різних областей України, де зазначалось, що з боку старшого пресвітера євангельських християн-баптистів по Україні М.Мельникова та керівників зареєстрованих общин євангельських християн-баптистів спостерігається пасивність у боротьбі з прихильниками РЦ ЄХБ. Один з таких листів надійшов у вересні 1966 р. зі Львівської області, де діяла "Обласна рада" РЦ ЄХБ, яку очолював М.Дацько з 1964 р. (заснував – Г.Вінс). У листі, підписаному уповноваженим у справах з релігійних культів по Львівській області М.Винниченком, зазначалось: "Створюється враження, що з розкольниками ведеться боротьба тільки органами місцевої влади... А саме боротьбу з розкольничим керівництвом старший пресвітер євангельських християн-баптистів по Україні М.Мельников та керівники баптистських общин намагаються використовувати з метою активізації усієї діяльності баптистських общин..." [10, с.143-151].

Ця проблема, а також інші питання пов'язані з діяльністю РЦ ЄХБ в СРСР, і особливо в Україні, були одними з найважливіших на Всесоюзному з'їзді євангельських християн-баптистів, який проходив у м. Москві з 4 по 7 жовтня 1966 р.

На з'їзді були присутні 478 делегатів з правом вирішального голосу та 233 делегати з правом дорадчого голосу. Крім того на з'їзд прибуло 315 гостей. Від РЦ ЄХБ були присутні дві особи: Є.Коваленко та Г.Майборода.

На цьому з'їзді було прийнято новий Статут Союзу євангельських християн-баптистів у СРСР. На відміну від попереднього Статуту, в новому вказувалось про заснування так званих "пресвітерських рад" на допомогу старшим пресвітерам. Також було вирішено проводити обласні, міжобласні та республіканські наради служителів церков, на яких повинні були обиратися як старші пресвітери, так і пресвітерські ради. За новим Статутом старший пресвітер несе відповідальність та звітується не тільки перед ВРЄХБ, але й перед представниками церкви, які обрали його на нараді [11, с.3-60]. Таким чином, з одного боку, створюється необхідний авторитет старшого пресвітера, а з іншого - він стає залежним від усіх церков його території.

У новому Статуті вказувалось ще на те, що кожна помісна церква має право керувати собою самостійно. А ВРЄХБ та її представники можуть тільки співдіяти в ліквідації непорозумінь та спрямовувати діяльність церков, але не можуть здійснювати керівництво самими церквами.

Наприкінці роботи з'їзду було вирішено обрати комісію з об'єднання, до якої увійшло дванадцять осіб. Мета комісії – практично здійснювати роботу з примирення та об'єднання з РЦ ЄХБ, залучаючи до цієї роботи віруючих, які повернулися від розкольників до зареєстрованої церкви [11, с.3-60].

Практично одразу після з'їзду, у січні 1967 р., комісія з об'єднання розповсюджує серед віруючих ВРЄХБ та РЦ ЄХБ "Звернення до усіх віруючих євангельсько-баптистського братства", в якому, зокрема, пропонуються такі кроки до об'єднання:

1. Молитва.
2. Проповідь Єдності.
3. Заснування в церквах комісій із об'єднання.
4. Залучення до справи примирення всіх членів церкви.

Керівники РЦ ЄХБ, зі свого боку, в травні 1967 р. розповсюджують серед віруючих своє "Звернення", в якому зазначають, що самостійне існування двох церков євангельських християн-баптистів на той час є цілком природним явищем. Що треба реєструвати общини обох церков, що зрівняє обидві частини євангельсько-баптистського братства, і стануть можливими контакти між двома сторонами і спілкування зі всесвітнім братством. Говорячи про комісію з об'єднання, керівники РЦ ЄХБ заявляли, що комісія бажає об'єднати всі церкви під керівництвом ВРЄХБ і тому не служить інтересам єдності, а всі дії цієї комісії спрямовані на придушення внутрішньоцерковного служіння. Тому РЦ ЄХБ не бажає мати справи з цією комісією. А для примирення і покаяння члени общин ВРЄХБ повинні каятися тільки перед церквою, яка входить до РЦ ЄХБ [12, с.269].

Члени комісії з об'єднання взимку-навесні об'їздили міста, де найактивніше діяла РЦ ЄХБ. В першу чергу це стосувалося України. Так, у січні-лютому 1967 р. до м. Києва та м. Кіровограду приїжджали представники комісії з об'єднання О.Тярк та А.Ардер, які проводили зустрічі з розкольниками. Навесні приїжджали з м. Москви В.Лебедев та М.Висоцький до м. Києва, м. Кіровограду, м. Харкова (в цей час в м. Харкові кількість прибічників РЦ ЄХБ збільшилась в порівнянні з осінню 1966 р., у два рази - з 490 осіб до 925 осіб [13, с.8-20]), м. Вінниці та м. Одеси (в м. Одесі віруючих РЦ ЄХБ налічувалось близько тисячі [14, с.46-48]).

Після поїздок по Україні членами комісії з об'єднання було зазначено, що в м. Кіровограді та м. Вінниці відчувається велика підтримка з боку старших пресвітерів ВРЄХБ, що полегшує роботу з розкольниками. У м. Києві заснована своя комісія з об'єднання, яка теж дає результати. Складна ситуація в м. Харкові, де колишні старші пресвітери ВРЄХБ перейшли до РЦ ЄХБ і завдяки цьому за ними також пішло багато віруючих із зареєстрованого Союзу євангельських християн-баптистів [14, с.54-81].

Для більш детального ознайомлення ситуації з приводу діяльності РЦ ЄХБ в Україні в березні 1967 р. старшим пресвітером ВРЄХБ по Україні М.Мельниковим була проведена нарада зі старшими пресвітерами з найбільш проблемних областей. На диво, керівники євангельських християн-баптистів Одеської, Донецької, Волинської, Ровенської, Вінницької, Харківської областей повідомили, що на цей час "діяльність РЦ ЄХБ майже повністю припинилась" [13, с.127-132].

Хоча, наприклад, уповноважений у справах з релігійних культів по Одеській області В.Родін в цей же час повідомляв прокурору Одеської області про те, що вже протягом семи років в Одеській області діє підпільна "Міжобласна рада церков євангельських християн-баптистів", до якої входять представники РЦ ЄХБ з Одеської, Херсонської, Миколаївської та Кіровоградської областей. Вони проводили виїзні зібрання в різних населених пунктах цих областей [15, с.71-73].

Також з початку 1967 р. особливо активізувалася діяльність прибічників РЦ ЄХБ. За інформацією уповноваженого у справах з релігійних культів по Львівській області М.Вінніченка, до РЦ ЄХБ переходили не поодинокі віруючі, а цілі общини (по декілька десятків осіб), що з боку державної влади викликало велике незадоволення [16, с.96-100].

Тобто інформація про майже повне припинення з початку 1967 р. діяльності РЦ ЄХБ в Україні не є достовірною.

Протягом 1967-1968 рр. об'єднання між ВРЄХБ та РЦ ЄХБ на рівні керівників общин не відбулося. Навпаки, діяльність прибічників РЦ ЄХБ підсилювалась і причини цього у різних областях України були неоднакові. Так, наприклад, в Харківській області в ці роки було дев'ятнадцять общин – прибічників РЦ ЄХБ. Перейшли вони від ВРЄХБ до розкольників через те, що були зняті з державної реєстрації (за різних причин). На Харківщині відстані між общинами були великими, і часто керівники зареєстрованих общин євангельських християн-баптистів не могли (а інколи і не бажали) їздити до віддалених общин. Це було на руку прибічникам РЦ ЄХБ, які всі общини тримали на особистому обліку.

Ще однією з причин відходу від офіційної церкви віруючих було те, що ці церкви не мали права хрестити молодь. А в общинах РЦ ЄХБ хрестили всіх бажаючих без будь-яких обмежень [13, с. 105-110].

Така ж ситуація була і в Миколаївській, Луганській та Запорізькій областях, де, користуючись безпечністю керівників районних та сільських органів влади, збиралися розкольники з різних областей [17, с. 7-8].

На все це на початку 1968 р. звертав увагу уповноважений у справах з релігійних культів по Україні К.Литвін, який доповідав до м. Москви, що старший пресвітер ВРЄХБ по Україні М.Мельников, його заступники та старші пресвітери в різних областях України майже не зустрічаються з віруючими – прибічниками РЦ ЄХБ. Також К.Литвін вказував, що старші пресвітери Запорізької та Луганської областей ведуть таку роботу, щоб ті віруючі, які відійшли від зареєстрованої церкви, не могли повернутися назад [18, с. 9-11].

Після листа К.Литвіна про незадовільну роботу в Україні з прибічниками РЦ ЄХБ, з 5 по 12 червня 1968 р. старший пресвітер ВРЄХБ по Україні М.Мельников проводить у м. Києві нараду зі старшими пресвітерами областей, на якій було заслухано доповіді про питанні об'єднання в Україні. Виступали старші пресвітери Вінницької, Київської, Кіровоградської, Ровенської, Закарпатської, Луганської, Львівської, Харківської областей. Всі вони вказували на те, що:

- 1) справа єдності пішла на спад;
- 2) прибічники РЦ ЄХБ, які виявляють бажання приєднатися до зареєстрованої церкви, роблять це тільки для того, щоб зруйнувати общини знутри;
- 3) керівники общин РЦ ЄХБ категорично відмовляються йти на переговори з представниками ВРЄХБ щодо об'єднання.

М.Мельников звинуватив майже всіх старших пресвітерів у тому, що з їхнього боку спостерігається якийсь застій та самозаспокоєння. Особливо він "відзначив" погану роботу в Закарпатській області (старший пресвітер – М.Мочарко) та в Луганській області (старший пресвітер Гайворонський).

З боку старших пресвітерів було запропоновано припинити роботу з керівниками общин РЦ ЄХБ, та більше проводити бесід із рядовими віруючими, які, за словами старших пресвітерів, бажують повернутися до зареєстрованих общин, але бояться реакції з боку керівництва РЦ ЄХБ [18, с.56-61].

17-18 жовтня 1968 р. у м. Москві відбулося засідання розширеного Президіуму ВРЄХБ, на якому були присутні одинадцять осіб (від України – М.Мельников). Генеральний секретар ВРЄХБ О.Карєв виступив з пропозицією провести з'їзд євангельських християн-баптистів у грудні 1969 р. та приурочити його 25-й річниці об'єднання євангельських християн і баптистів. З приводу єдності О.Карєв сказав:

1. Необхідно пильно слідкувати за просуванням справи єдності.
2. Необхідно терміново провести заміну старших пресвітерів, які не впоралися з роботою об'єднання на місцях.
3. Необхідно, щоб з'їзд у грудні 1969 р. відбувся за участю тих, хто відділився.

На засіданні Президіуму було вирішено, що з'їзд повинен бути повністю підготовленим керівництвом ВРЄХБ, без усякої участі в його підготовці прибічників РЦ ЄХБ. Бути присутніми на з'їзді розкольникам дозволялося [19, с.9].

Старшому пресвітеру ВРЄХБ по Україні М.Мельникову було доручено Головою ради І.Івановим провести переговори з одним із керівників РЦ ЄХБ в Україні М.Шапталом для того, щоб з'ясувати його ставлення до запланованого з'їзду.

27 січня 1969 р. М.Мельников надіслав листа пресвітеру євангельських християн-баптистів с. Нижня Кринка Макіївського району Т.Садовому (в минулому – працівник РЦ ЄХБ), у якому, зокрема, зазначалось, що: "...До з'їзду євангельських християн-баптистів необхідно обов'язково провести зустріч з керівництвом РЦ ЄХБ. Це необхідно для того, щоб на з'їзді можна було нарешті покласти кінець розділенню. Я (М.Мельников) схвалюю пропозицію М.Шаптали, щоб у з'їзді брали участь представники РЦ ЄХБ. Брати в м. Москві погодилися, що саме так необхідно зробити..." [20, с.45-48].

М.Шаптала, отримавши такого листа, заявив, що така лінія поведінки ВРЄХБ його влаштовує, що це вказує на правоту поведінки лідерів РЦ ЄХБ і заявив, що лист М.Мельникова буде розглянуто на засіданні керівництва РЦ ЄХБ. 9 лютого 1969 р. М.Шаптала з цієї нагоди провів українські збори керівників РЦ ЄХБ у м. Дружковка, де оголосив, що керівництво євангельських християн-баптистів і окремі пресвітери Донецької області визнають РЦ ЄХБ. Далі слід офіційно зареєструватися в органах влади. Після цього необхідно захопити ініціативу і на майбутньому з'їзді усунути діюче керівництво ВРЄХБ і таким чином легалізувати РЦ ЄХБ [20, с.45-48].

Після цих подій, 3-5 березня 1969 р. на черговому Пленумі ВРЄХБ в м. Москві з боку члена Ради у справах з релігійних культів Тарасова було висунуто скаргу М.Мельникову через його листування та зустрічі з Т. Садовим та М.Шапталюю. М.Мельников на це відповів пропозицією про необхідність подальшого покращення стосунків між євангельсько-баптистськими церквами й написати листа до лідерів РЦ ЄХБ з пропозицією зустрітися найближчим часом із представниками ВРЄХБ. І керівництво ВРЄХБ погодилося з цим [19, с.64-65].

Вже у квітні-травні 1969 р. відбулися дві зустрічі представників РЦ ЄХБ з представниками ВРЄХБ. На цих зустрічах було вирішено, що першим кроком до наближення церков повинно стати припинення образ з обох боків. Вирішено також продовжувати зустрічі.

В Україні на цей час прибічники РЦ ЄХБ почали працювати на зближення із зареєстрованими общинами євангельських християн-баптистів. Керівники РЦ ЄХБ в Україні просять дозволу на свою участь у роботі з'їзду євангельських християн-баптистів, і вважають, що цей з'їзд повинен бути об'єднаним, за участю і їх представників, обраних делегатами на "об'єднаних" зібраннях в общинах та обласній "об'єднаній" нараді. Практичне об'єднання на місцях вони уявляли собі шляхом заснування змішаної, так званої, "конфліктної" комісії в областях з представників місцевих общин і розкольників, яка повинна була б практично зайнятися питаннями зміцнення духовної єдності. Також вони виступали за проведення Всесоюзного "об'єданого" Пленуму за участю керівництва зареєстрованого Союзу євангельських християн-баптистів і прибічників РЦ ЄХБ, на якому узгодити всі принципові питання про єдність і підготуватися для кінцевого рішення на з'їзді [17, с.49-51].

Зближення двох євангельсько-баптистських церков дуже занепокоювало владу. Управляючим у справах з релігійних культів в українських областях було повідомлено з м. Москви про необхідність виявляти обережність під час реєстрації прибічників РЦ ЄХБ, щоб вони не захопили влади в общинах, лояльних до ВРЄХБ [17, с.49-51].

У квітні-липні 1969 р. пройшло декілька зустрічей керівників РЦ ЄХБ і ВРЄХБ, на яких піднімалися питання об'єднання та проведення "об'єданого" з'їзду. В цих бесідах з боку М.Шаптали, Д.Віноградського та інших керівників РЦ ЄХБ було визнано, що як серед керівництва розкольників, так і серед звичайних віруючих немає єдності в питанні подолання розколу та подальшої діяльності. І вони не проти об'єднатися із зареєстрованою церквою, але тільки на підставі Слова Божого, не враховуючи законодавство про релігійні культи [21, с.57-63]. Це було неможливо з боку Всесоюзної ради.

Взагалі, у 1969 р. відбулося чотири таких зустрічей.

16-17 серпня 1969 р. у м. Мерефа Харківського району відбулася зустріч Г.Вінса (один із керівників РЦ ЄХБ Всесоюзного масштабу, був випущений з тюрми навесні 1969 р.) з керівниками розкольників у різних областях України. На цій зустрічі було підведені підсумки переговорів з керівництвом ВРЄХБ і було наголошено на необхідності посилювати роботу щодо залучення віруючих до РЦ ЄХБ, особливо – молоді [22, с.79].

Тобто, досягти об'єднання до початку з'їзда євангельських християн-баптистів, запланованого на грудень 1969 р., не вдалося. На з'їзд керівникам РЦ ЄХБ Г.Крючкову, Г.Вінсу, М.Шапталі з боку керівництва ВРЄХБ було надіслано персональні запрошення [23, с.115].

6 грудня 1969 р. (за три дні до початку з'їзду ВРЄХБ у м. Москві) в м. Тула (Російська федерація) відбулася розширена нарада служителів РЦ ЄХБ з питання про подальшу діяльність і про можливість об'єднання з ВРЄХБ. На нараді було присутньо 120 осіб. Було вирішено:

- 1) Не брати участі в з'їзді ВРЄХБ у зв'язку з тим, що керівники РЦ ЄХБ були запрошені на з'їзд без права виступу на з'їзді.
- 2) Усім церквам РЦ ЄХБ – розірвати всілякі зв'язки з ВРЄХБ та подати заяви на реєстрацію до державних органів влади (на підставі повного дотримання принципу відокремлення Церкви та держави).

Також на нараді було обрано керуючий склад РЦ ЄХБ з 8 осіб (троє – з України: Г.Вінс /м. Київ/, С.Дубовий /с.Шевченково, Одеська область/, М.Шаптала /м. Харцизьк, Донецька область/) [24, с.1-9].

9-11 грудня 1969 р. відбувся з'їзд Союзу ЄХБ у м. Москві, на якому одним із основних питань було об'єднання ВСЄХБ та РЦ ЄХБ. Всього на з'їзді було 475 делегатів і 269 гостей (250 осіб було з України). На з'їзді було констатовано, що об'єднатися не вдалося, що керівники РЦ ЄХБ не хочуть йти на зближення. І все-таки вирішено, що роботу з об'єднання не припиняти, але відмовитися від спроб формального об'єднання з керівниками розкольників і зосередити всю увагу на місцеві общини.

Після цих з'їздів дві церкви євангельських християн-баптистів запроваджують нову політику у взаємостосунках одне з одним: ВРЄХБ починає працювати з пересічними віруючими, намагаючись "відривати" їх від керівництва розкольників за допомогою представників державної влади на місцях, керівники РЦ ЄХБ роблять основний акцент на молодь та шукають підтримки за кордоном.

Аналіз діяльності РЦ ЄХБ в Україні в 1965-1969 рр. дає можливість зробити такі висновки:

Криза в середовищі євангельських християн-баптистів початку 1960-х років призвела до появи Ради церков євангельських християн-баптистів у 1965 р. З цього року, фактично, в СРСР діють дві церкви євангельських християн баптистів: одна - офіційна (Всесоюзна рада євангельських християн-баптистів), друга – підпільна (Рада церков євангельських християн-баптистів).

Протягом 1965-1969 рр. кількість прибічників РЦ ЄХБ збільшувалась, в основному, за рахунок молоді. З боку ВРЄХБ у ці роки були спроби повернути розкольників до лав зареєстрованих общин. Було проведено декілька зустрічей між представниками РЦ ЄХБ та ВРЄХБ, як в Україні, так і в м. Москві.

Зустрічі ні до чого не призвели. А після проведення наради РЦ ЄХБ в м. Тулі та з'їзду ВРЄХБ в м. Москві у 1969 р. – криза між церквами ще більше загострилась.

З цього часу прибічники ВРЄХБ за підтримки влади починають більше працювати з пересічними віруючими РЦ ЄХБ. А керівництво РЦ ЄХБ робить акцент на роботу з молоддю, та з 1969 р. намагається офіційно зареєструватися.

Дана тема потребує подальшого дослідження з використанням архівів ВРЄХБ та архівів СБУ.

Джерела та література

1. Каушанский П.Л. С претензией на истину: О взглядах и деятельности экстремистов от баптизма. – Одесса, 1988.
2. Клибанов А.И., Митрохин Л.Н. Кризисные явления в современном баптизме. – М., 1967.
3. Калиничева З.В. Социальная сущность баптизма. – Л., 1972.
4. Неволин М. Раскол евангельско-баптистского движения в СССР. 1959-1963 годы. – СПб., 2005.
5. Синичкин А.В. Диалог между СЦ ЕХБ и ВСЕХБ. 1961-1972 гг. – Путь Богопознания. Богословско-публицистический журнал. – М., 2004. – Вып. 10-11.
6. Центральний державний архів вищих органів державної влади (далі – ЦДАВО). – Ф. 4648. – Оп. 2. – Спр. 434.
7. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 3.
8. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 19.
9. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 18.
10. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. Р-1332. – Оп. 2. – Спр. 38.
11. Братский вестник. – 1966. – № 6.
12. Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 6465. – Оп. 2. – Спр. 37.
13. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 70.
14. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 72.
15. ЦДАВО. – Ф. 4648. Оп. 5. – Спр. 117.
16. ДАЛО. – Ф. Р-1332. – Оп. 2. – Спр. 39.
17. Державний архів Запорізької області. – Ф. 4548. – Оп. 1. – Спр. 8.
18. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 116.
19. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 138.
20. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 129.
21. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 128.
22. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 174.
23. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Опис 5. – Спр. 173.
24. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 5. – Спр. 224.

Summary

The article studies the activities of the Evangelic Christian-Baptists Council of Church in Ukraine in the period from 1965 to 1969. The archive materials have helped to clarify the reasons why the officials church goers turne to the Council of Churches as well as to trace the evolution in the relations between two churches of Evangelic Christian-Baptists in Ukraine in the 1960s.

Л. І. Полякова

ЕТНОДЕМОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕЛА ПІВДНЯ УКРАЇНИ У 60-80 рр. ХХ ст.

Етнічна картина сільської місцевості Півдня України суттєво відрізнялась від міської та тої картини, що існувала в інших сільських районах Української РСР. Це надавало селу південних областей своєрідності, яка до останнього часу не стала об'єктом серйозного наукового узагальнення. В цьому і проявляється актуальність даної теми. Метою дослідження є вивчення етнодемографічних особливостей села Півдня України. Прослідкування динаміки етнодемографічних змін села Півдня України наприкладі українського та російського етносів.

Вже перші підходи до розробки даної теми дозволяють визначити найважливіші особливості.

По-перше, коли українське село було переважно мононаціональним, то село Півдня України мало значно вищі показники індексу етнічної мозаїчності, а значить можна говорити, що воно було близьким до багатонаціональності. Вона носила специфічний характер, бо представники національних меншин розміщувались у своїй більшості компактно, відокремленими селами. Основна маса з них базувалась на колишніх козацьких зимівниках та заснованих у другій половині XVIII ст. Російською імперією переселенських селах, в тому числі і тих, куди переміщували жителів з інших регіонів та іноземних країн.